שְׁמוֹנָה פּוּנְדְיוֹנוֹת מתוך ארבעים ושמונה שיש בה, שזהו שיעור שְׁנֵי פּוּנְדְיוֹנִים לְדִינָר, שיש בו שנים עשר פונדיונים, והיינו שיחסר מהמטבע שיעור שישית, כדין אונאת שאר חפצים.

אומרת המשנה דין נוסף: עַד מָתַי מוּתָּר למקבל לְהַחֲזִיר את המטבע שנמצאה בה אונאה, אם המקבל נמצא בַּכְּרַכִּים – עיירות גדולות, שיעור הזמן הוא עַד כְּדֵי שֶׁיִּרְאֶה לְשׁוּלְחָנִי – מחליף מעות, שבקי במטבעות. ואם הוא בַּכְּפָרִים שאין בהם שולחני, יכול לחזור עַד עֲרֵבֵי שַׁבָּתוֹת, שאז קונה בה צורכי שבת, וירא אם יקבלו אותה ממנו בשוייה. ואם לא החזירה עד זמנים אלו, מוכח שמחל על אונאתו.

אמנם אִם הָיָה נותן המטבע מַבְּיָרָה, שזו המטבע שנתן, ובא המקבל להחזירה אֲפִילּוּ לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, מְקַבְּלָהּ הֵימֶנּוּ ממידת חסידות. וְאִם אם לא קבלה ממנו אֵין לוֹ עָלָיו אֶלָּא תִּרְעוֹמֶת, אך אינו יכול לתובעו בדין, שהרי לא החזירה בזמנה.

המשנה מביאה דין נוסף בענין מטבע שנחסרה: וְאִם מטבע החסירה בשיעור שיש בו אונאה, נוֹתְנָהּ לְצורך חילול פירות של מַעֲשֵׂר שֵׁנִי, אף שאפשר לחללו רק על מטבע שיש בה צורה (מעשר שני פ״א מ״ב), וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ שמא היא נחשבת במטבע שאין בה צורה, אף שיש שאינם מקבלים אותה בשווייה, כיון שֶׁהפוסלה מתורת מטבע אֵינוֹ אֶלָּא ׳נֶפֶשׁ רָעָה׳ – קמצן, ובאמת עדיין שם מטבע עליה:

גמרא

שנינו במשנה: ׳כמה תהא הסלע חסירה ולא יהא בה אונאה׳, ואחר כך נאמרו שיעורים שונים שאמרו בזה התנאים, ומשמע שסלע החסירה כשיעורים אלו, אין בה אונאה, ורק כשנחסרה יותר מכך יש בה אונאה.

מקשה הגמרא: וּרְמִינְהִי, שנינו בברייתא שהובאו בה דעות התנאים שבמשנתינו, עַד כַּמָּה תְּהֵא הַסֶּלַע חֲסֵירָה, וְיִהְיֶה בָּהּ אוֹנְאָה?, ומשמע, שמיד כשנחסרה בשיעורים שנקטו התנאים, יש אונאה, ואין צורך שתחסר יותר.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַב פָּפָּא, לֹא קַשְׁיָא, כיון דתַּנָּא דִּידָן – התנא במשנתינו קָא חָשֵׁישׁ מַמָּטָּה לְמַעְלָה – חישב את החסרון מסלע שנחסרה מעט עד סלע שנחסרה הרבה, ועל זה אמר, הרי סלע שנחסרה מעט אין בה אונאה, ו׳כמה תהא הסלע חסירה׳ יותר, ועדיין ׳לא יהא בה אונאה׳, עד השיעורים שנקטו התנאים, אך בשיעורים אלו עצמם יש אונאה. ואילו תַּנָּא בָּרָא – התנא בברייתא, קָא חָשֵׁישׁ מִלְּמַעְלָה לְמָטָּה – חישב את החסרון מסלע שנחסרה הרבה עד סלע שנחסרה מעט, ועל זה אמר, הרי סלע שנחסרה הרבה יש בה אונאה, ו׳עד כמה תהא הסלע חסירה׳ פחות משיעור גדול ועדיין ׳יהיה בה אונאה׳, ועל זה הביא את השיעור שנקטו התנאים, שבשיעורים אלו עדיין יש אונאה.

הגמרא מברררת מדוע יש חילוק בין שיעור אונאת סחורה לשיעור אונאת מטבע. שואלת הגמרא: מַאי שְׁנָא בְּסֶלַע, דִּפְלִיגִי רבי מאיר ורבי יהודה במשנתינו על רבי שמעון האומר ששיעורה בשישית, וּמַאי שְׁנָא בְּטַלִּית – סתם סחורה, שהתבאר לעיל (מט:) שאונאתה בשישית, דְּלָא פְּלִיגִי רבי מאיר ורבי יהודה.

משיבה הגמרא: אָמַר רָבָא, מָאן תָּנָא – מי הוא התנא ששנה לעיל לגבי טַלִּית שאונאתה בשישית, רַבִּי שִׁמְעוֹן הִיא, ואמנם רבי מאיר ורבי יהודה יחלקו גם לגבי טלית, ויסברו ששיעור האונאה הוא אחד משתים עשרה או אחד מעשרים וארבע.

הגמרא מביאה תירוץ נוסף: אֲבָל אָמַר, באמת המשנה לעיל נשנתה לדברי הכל, ויש חילוק בין אונאת חפץ לאונאת מטבע, כיון שבאונאת טַלִּית, עַד שְׁתוּת, תָּחִיל אינש – אדם מוחל, כיון שמכל מקום יש לו טלית להתכסות בה, דְּאָמְרִי אינְשֵׁי – שרגילים אנשים לומר, ׳עֲשִׂיק לְגַבְּיךְ׳ – קנה טלית לכסות גופך וגבך אפילו ביוקר, וְשַׁוֵּי לְכַרְכָּךְ׳ – אך מה שנצרך לך למאכל כריסך, קנה בשוויו ולא ביוקר, אבל באונאת סֶלַע, כֵּיוָן דְּלֹא סָנֵי לֵיהּ – אינו יכול לסחור בה, לֹא מָחֵיל – אין אדם מוחל, משום שאחרי שנפסלה אין לו שימוש אחר בה, ולכן חלקו רבי מאיר ורבי יהודה דווקא בסלע, ואמרו שהאונאה בה היא אפילו בפחות משישית.

אגב כך שהובאה לעיל תחילת הברייתא שנחלקו בה התנאים בכמשנתינו, מביאה הגמרא את כולה: גּוּפָא, עַד כַּמָּה תְּהֵא הַסֶּלַע חֲסֵירָה וְיֹהֵא בָּהּ אוֹנְאָה, רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר אַרְבָּעָה אִיסָּרוֹת, אִיסָּר לַדִּינָר. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר אַרְבָּעָה פּוּנְדְיוֹנוֹת, פּוּנְדְיוֹן לְדִינָר. רַבִּי שִׁמְעוֹן אוֹמֵר שְׁמוֹנָה פּוּנְדְיוֹנוֹת, שְׁנֵי פּוּנְדְיוֹן לְדִינָר. ממשיכה הברייתא: יָתֵר עַל כֵּן, אם נחסרה הסלע, אך עדיין לא הגיעה לכדי שיעור אונאה, יכול לִמּוֹכְרָהּ בְּשָׁוְיָהּ כאילו היא סלע שלימה שלא נחסרה.

הברייתא מבארת שיש מטבעות שאסור להשתמש בהם כלל, ואף לא כשויים עתה: עַד כַּמָּה תִּיפָּחֵת המטבע וְיֹהֵא רַשַּׁאי לְקַיְּימָהּ ברשותו, בְּסֶלַע, שכשהיא שלימה שוויה שני שקלים, רשאי לקיימה עַד שתגיע לשווי שֶׁקֶל, כיון שחסרונה ניכר ואי אפשר לרמות בה ולהשתמש בה כסלע שלימה, אך כשנחסרה לפחות משקל, אסור להשתמש בה כלל, כיון שאפשר לרמות בה ולהשתמש בה כמטבע של שקל. וּבְדִינָר שנפחת, מותר לקיימו עַד שיהיה שוויו רוֹבַע. מסיימת הברייתא: פָּחוֹת מִכֵּן בשיעור אִיסָּר, אָסוּר (לְהוֹצִיאָהּ), ולהלן תבאר הגמרא דין זה.

הברייתא מבארת מה דינה של מטבע זו שאסור לקיימה: הֲרֵי זֶה לֹא יְמַכְּרֶנָּה אפילו כשוויה עתה בחסרונה, לֹא לְתַגָּר – סוחר, וְלֹא לְחָרָם – אדם שגוזל ממון אחרים, וְלֹא לְחָרָשׁ – רוצח, מִפְּנֵי שֶׁמְּרַמִּין בָּהּ אֶת אֲחֵרִים על ידי שנותנים אותה כאילו היא מטבע שלימה, ומחמת הפחד יקבלו אותה מהם, אֶלָּא יְקַבְּנָהּ – יעשה בה חור, וְיִתְלֶנָּה כתכשיט בְּצַוָּאר בְּנוֹ אוֹ בְּצַוָּאר בִּתּוֹ.

הגמרא מבארת את הברייתא: אָמַר מַר, עד כמה תיפחת ויהא רשאי לקיימה, בְּסֶלַע עַד שֶׁקֶל, שהוא חצי סלע, וּבְדִינָר עַד רוֹבַע, והבינה הגמרא ש׳רובע׳ היינו רבע דינר. מקשה הגמרא: מַאי שְׁנָא בְּסֶלַע, שמותר לקיימו רק עַד שיפחת לשיעור שֶׁקֶל, שזהו חצי שוויו, וּמַאי שְׁנָא בְּדִינָר שמותר לקיימו אף כשנפחת ביותר מחצי, עַד רוֹבַע.

מתרצת הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, מַאי ׳רוֹבַע׳ דִּקְתָנֵי, נְמִי רוֹבַע שֶׁקֶל – אף לגבי דינר השיעור הוא עד שיפחת חציו, כמו בסלע, ו׳רובע׳ האמור לגבי דינר היינו מטבע של ׳רובע שקל׳, ששוויו חצי דינר. אָמַר רָבָא, דַּיְקָא נְמִי – כך גם מדויק מלשון הברייתא, דְּקָתָנֵי תְּנֵי לשון ׳רוֹבַע׳, שאפשר לפרשה גם כרבע של מטבע אחר, והיינו רובע השקל, וְלֹא קָתָנֵי ׳רְבִיעַ׳ שמשמעותו רבע של המטבע עצמו שאנו עוסקים בו, והיינו רבע דינר, שֶׁמַּע מִינָּהּ.

מקשה הגמרא: לָמָּה לֵיהּ לְמִתְלֵייהּ לְדִינָר בְּשֶׁקֶל – למה תלה התנא את שיעור הפחת בדינר, ברובע השקל, שהוא מטבע אחרת, היה לו לתלות את שיעורו בדינר עצמו, ולומר ׳עד חצי דינר׳. מתרצת הגמרא: בכך שכינה התנא את מחצית הדינר ׳רובע שקל׳, מַלְּתָא אַגַּב אוֹרְחֵיהּ קָא מַשְׁמַע לָן – אגב עיקר דינו השמיענו דין נוסף, דְּאִיכָּא דִּינָר דְּאָתֵי מֶשֶׁקֶל – שיש מטבע של דינר שבא ממטבע של שקל, כלומר שנפחת השקל עד חציו ונעשה שיעורו כדינר, ודינר כזה מותר לקיים.

מוסיפה הגמרא: דברי התנא שמותר לקיים דינר שבא משקל, מְסַיֵּיע לֵיהּ לְדִינוּ דְּרַבִּי אַמִּי, דְּאָמַר רַבִּי אַמִּי, דִּינָר הַבָּא מִשֶּׁקֶל מוּתָּר לְקַיְּימוֹ, ולהשתמש בו כדינר, כיון שניכר עליו ששוויו עתה הוא דינר, ואי אפשר לרמות בו. אבל דִּינָר הַבָּא מִסֶּלַע, שנפחת הסלע עד שנעשה כדינר, אָסוּר לְקַיְּימוֹ ולהשתמש בו כדינר, כיון שהסלע היא מטבע רחבה, ואף אחרי שנפחתה לשווי דינר אפשר לטעות ולסברו שהיא מטבע של שקל, השווה שני דינרים, וכיון שאפשר לטעות ולרמות בה, אסור לקיימה אפילו בתורת דינר:

שנינו בברייתא: עד כמה תיפחת ויהא רשאי לקיימה, בסלע עד שקל, בדינר עד רובע, פָּחוֹת מִכֵּן אִיסָּר אָסוּר (לְהוֹצִיאָהּ):

מבררת הגמרא: מַאי קָאָמַר – מה הביאור בסיום דברי התנא, הרי אין לומר במשמעות דבריו שרק אם פחתו הסלע או הדינר יותר מחציים בשיעור ׳איסר׳ אסור לקיימם, שהרי בתחילת הברייתא

המשך בעמוד רי

מבואר שהשיעור הוא ׳עד שקל׳ ו׳עד רובע׳, ואם פחתו אפילו בפרוטה נוספת, אסור לקיימם.

מבארת הגמרא: **אָמַר** אַבַּיֵי, דין זה נאמר לגבי מחלוקת התנאים שברישא מהו שיעור האונאה במטבע, **וְהָכִי קָאָמַר,** אם **פָּחֲתָה** הסֶלַע **יוֹתֵר מִכְּדֵי** שיעור **אוֹנָאָה** שנקטו התנאים, בשיעור **אֵיפָר, אָסוּר** למוכרה כאילו היא שלימה.

מקשה הגמרא: **אָמַר** לֵיהּ **רָבָא** לאביי, **אִי הָכִי,** מדוע יש צורך שתפחת המטבע בשיעור איסר, והרי **אֲפִילּוּ** אם פחתה במַשֶּׁהוּ משיעור אונאה שאמרו התנאים **נַמִּי** – גם כן אסור למוכרה כאילו היא שלימה, שהרי יש בה אונאה.

רבא מבאר את סיום הברייתא באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר רָבָא,** כך היא כוונת התנא, אם **פָּחֲתָה** הסֶלַע בשיעור **אִיפָּר** לְכל דִּינָר שבסלע, והיינו שנפחתה בארבעה איסרים, **אָסוּר** להוציאה, **וְחַכָמָא** – והברייתא שנשנתה בסתם בלא שם התנא, **בְּרַבִּי מֵאִיר** היא הסובר שזהו שיעור האונאה, כמבואר בברייתא ובמשנתינו.

הגמרא מביאה משנה שגם בה נכתב הדין של קיום מטבע שנפסלה: **תְּנַן הָתָם** (כלים פי״ב מ״ז), אף שסתם מטבע אינו מקבל טומאה, מכל מקום **סֶלַע שֶׁנִּפְסְלָה, וְהִתְקִינָהּ שֶׁיְּהֵא שׁוֹקֵל בָּהּ מִשְׁקָלוֹת, טְמֵאָה** – מקבלת טומאה, כיון שעשאה כלי. דין נוסף: **עַד כַּמָּה תִּיפָּחֵת** המטבע **וְיִהֵא רַשַּׁאי לְקַיְּימָהּ** כדי למוכרה כשוויה בחסרונה, **לְסֶלַע,** עד שתיפחת **בִּשְׁנֵי דִינָרִים,** והיינו בשיעור חציה, אבל **פָּחוֹת מִכָּן** – אם מחמת החסרון שוה פחות משני דינרים, **יָקוֹץ** – יחתכנה לשנים, מחשש שירמו בה וישתמשו בה כשקל, שהוא שני דינרים.

הגמרא מביאה מחלוקת בדין סלע שנפחת, אך שוה יותר מחציו. מבררת הגמרא: **׳יָתֵר עַל כֵּן׳ מַאי** – מה הדין אם אחרי הפחת שוה המטבע יותר משני דינרים, **אָמַר רַב הוּנָא** כשם **שְׁפָחוֹת מִכָּן** – משני דינרים, **יָקוֹץ,** מחשש שישתמשו בו כשקל, כך **׳יָתֵר עַל כֵּן׳** – על שני דינרים, **יָקוֹץ,** מחשש שישתמשו בו כסלע. **רַבִּי אַמִּי אָמַר,** רק **בִּשְׁפָחוֹת מִכָּן יָקוֹץ,** כיון שאפשר לטעות בו ולסבור שזהו שקל, אבל **׳יָתֵר עַל כֵּן, יְקַיֵּים** וימכרנו כשוויו בחסרונו, כיון שניכר שנפחת מסלע.

הגמרא מקשה מהברייתא על דעת רב הונא: **מֵיתִיבִי,**

שנינו בברייתא (ע"א) אחרי שהובאו דעות התנאים בשיעורי האונאה בסלע, 'יָתֵר עַל כֵּן, מוֹכְרָהּ בְּשָׁוְיָהּ', מַאי לַאו – האם לא מדובר שֶׁפָּחָתָהּ הסלע יוֹתֵר מִכְּדֵי אוֹנָאָתָהּ, ואף שלא פחתה למחצית שויה אמר התנא שמוכרה בשויה כחסרונה, והיינו שלא כדברי רב הונא האוסר לקיים סלע שנפחתה יותר מכדי אונאה ושוה עדיין יותר ממחצית.

מתרצת הגמרא: לֹא – אין זו כוונת התנא, אלא 'יתר על כן' היינו שאם הסלע יְתֵירָה על שיעורים אלו שאמרו התנאים, דַּאֲמַתְּי [–שעדיין] לֹא פָּחָתָה כִּכְדֵי אוֹנָאָתָהּ, מוֹכְרָהּ בְּשָׁוְיָהּ כאילו היא שלימה.

מוסיפה הגמרא להקשות על רב הונא: מֵיתִיבִי, שנינו בברייתא (ע"א), 'עַד כַּמָּה תִּיפָּחֵת וְיֵהֵא רַשַּׁאי לְקַיְּימָהּ, בְּסֶלַע עַד שֶׁקֶל', מַאי לַאו – האם לא מדובר דְּפָחֵית פּוּרְתָּא פּוּרְתָּא – שנפחתה הסלע מעט מעט, מסלע ועד שקל, וגם על הזמן שהיא שוה פחות מכדי אונאה אך יותר משקל אמר התנא שמותר לקיימה, ושלא כדברי רב הונא האוסר לקיימה כשהיא שוה יותר משקל.

מתרצת הגמרא: לֹא – אין זו כוונת התנא, אלא מדובר באופן דְּנָפִיל לְגַוְוֵרָא, וְאִפְּחוּת בַּחֲדָא זִימְנָא – שנפלה הסלע לאש ונפחתה בבת אחת עד חציה, אך אם נפחתה מעט מעט, אינו רשאי לקיימה כששוה יותר משקל.

הגמרא מקשה סתירה בין הברייתא שהובאה לעיל (ע"א) לברייתא אחרת: אָמַר מַר בברייתא (ע"א), שסלע שנפחתה יותר מחציה, אסור לקיימה, אלא יִקְּבָנָּה וְיִתְלֶנָּה בְּצַוָּאר בְּנוֹ אוֹ בְּצַוָּאר בִּתּוֹ. וּרְמִינְהִי, שנינו בברייתא אחרת לגבי מטבע שנפסלה, לֹא יַעֲשֶׂנָּה מַשְׁקָל בֵּין מַשְׁקְלוֹתָיו, וְלֹא יִזְרְקֶנָּה בֵּין גְּרוּסוֹתָיו – שברי כלי כסף שלו, וְלֹא יִקְּבָנָּה וְיִתְלֶנָּה בְּצַוָּאר בְּנוֹ וּבְצַוָּאר בִּתּוֹ, אֶלָּא אוֹ יִשְׁחוֹק – יטחן אותה, אוֹ יִתּוֹךְ – יתיכנה עד שתאבד צורת מטבע, אוֹ יָקוֹץ – יחתכנה, אוֹ יוֹלִיךְ לַיָּם הַמֶּלַח, ומבואר שאסור לעשות בה חור ולתלותה כתכשיט.

מתרצת הגמרא: אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, וְאָמְרִי לָהּ רַב הוּנָא אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר, לֹא קַשְׁיָא, אלא כָּאן – בברייתא הראשונה שהתירה לנוקבה ולתלותה כתכשיט, מדובר שניקבה בְּאֶמְצַע, ואי אפשר להשתמש בה כמטבע, וְכָאן – בברייתא השניה שאסרה, מדובר שניקבה מִן הַצַּד, וחששו שימצאנה רמאי ויחתכנה מצידה עד שלא יֵראה הנקב, וישתמש בה כבשקל.

שנינו במשנה (ע"א): עַד מָתַי מוּתָּר לְהַחֲזִיר, בַּכְּרָכִים עַד שֶׁיַּרְאֶה לְשׁוּלְחָנֵי, בַּכְּפָרִים עַד עַרְבֵי שַׁבָּתוֹת:

הגמרא מבררת האם גם בהחזרת חפץ יש חילוק בין כרכים לכפרים. שואלת הגמרא: מַאי שְׁנָא בְּסֶלַע, דְּמַפְלִיג – שחילק התנא בין כרכים לכפרים, וּמַאי שְׁנָא בְּטַלִּית, דְּלָא מַפְלִיג, שהרי שנינו לעיל (מט:) רק שיעור אחד בהחזרת חפץ, בכדי שיראה לתגר או לקרובו.

משיבה הגמרא: אָמַר אַבָּיֵי, כִּי תָּנֵן נַמִּי מַתְנִיתִין בְּטַלִּית – גם מה ששנתה המשנה לגבי טלית, שזמן החזרה הוא עד בדי שיראה לתגר או לקרובו, רק בִּכְרָכִין תָּנֵן, אך באמת בכפרים יש זמן אחר. רָבָא אָמַר, לעולם המשנה לעיל נשנתה אף בכפרים, ויש חילוק בין טלית למטבע, טַלִּית, כָּל אִינִישׁ קִים לֵיהּ בְּנַוְוהּ – כל אדם בקי בשויה, ואף בכפרים ימצא הלוקח מי שיאמר לו אם התאנה, ולכן הזמן הוא עד שיראה לתגר או לקרובו, אבל סֶלַע, כֵּיוָן דְּלָאו כָּל אִינִישׁ קִים לֵיהּ בְּנַוְוהּ – אין כל אדם בקי בשויה, אֶלָּא רק שׁוּלְחָנֵי שאומנותו להחליף מעות, הִלְכָךְ יש בה חילוק, בַּכְּרָכִים דְּאִיכָּא שׁוּלְחָנֵי, זמן החזרה הוא עַד שֶׁיַּרְאֶה לְשׁוּלְחָנֵי, אך בַּכְּפָרִים דְּלֵיכָּא שׁוּלְחָנֵי מחזיר עַד עַרְבֵי שַׁבָּתוֹת, והטעם לכך, דְּבערב שבת סָלְקִין לְשׁוּקָא – הולכים האנשים לשוק לקנות צורכי שבת, ויראה אם מקבלים ממנו את המטבע בשווי סלע:

שנינו במשנה: וְאִם הָיָה מַכִּירָהּ אֲפִילּוּ לְאַחַר שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ כו' מקבלה הימנו, ואין לו עליו אלא תרעומת:

שואלת הגמרא: הֵיכָא – באיזה מקום מדובר, אִי בְּכַרְכִין, הָא אָמְרַתְּ עַד שֶׁיַּרְאֶה לְשׁוּלְחָנֵי. וְאִי בַּכְּפָרִים, הָא אָמְרַתְּ עַד עַרְבֵי שַׁבָּתוֹת. משיבה הגמרא: אָמַר רַב חִסְדָּא, דין זה נאמר בכל מקום, וּמִידַּת חֲסִידוּת שָׁנוּ בָּהּ, שאם היה הנותן חסיד ומכיר את המטבע, יקבלנה אפילו אחרי שנים עשר חודש.

מקשה הגמרא: אִי הָכִי שמדובר בחסיד, אֵימָא סֵיפָא, 'וְאֵין לוֹ עָלָיו אֶלָּא תַּרְעוֹמֶת', וקשה, לְמַאן – למי יש תרעומת, אִי לְחָסִיד, לֹא קַבּוּלֵי לִיקַּבְּלָהּ מִינַּיְיהוּ, וְלֹא תִּתְרַעֵם תֵּיהֲוֵי לֵיהּ – שלא יקבל את המטבע, ולא יתרעם עליו על שהחזירה לו, וְאֶלָּא לכאורה התרעומת היא לְהַאִי דְּקַבְּלָהּ מִינַּיְיהוּ – למקבל שמחזיר את המטבע, וגם זה קשה, וכי לָקְתַי דְּמִקַּבְּלָהּ מִינַּיְיהוּ – אחרי שקיבלה החסיד ממנו, תַּרְעוֹמֶת תֵּיהֲוֵי לֵיהּ – תהיה לו תרעומת עליו, והרי אדרבה, נהג עמו החסיד לפנים משורת הדין.

מתרצת הגמרא: הָכִי קָאָמַר התנא, שרק חסיד מקבלה אחר הזמן, הָא אַחֵר – שאינו חסיד, אַף עַל פִּי שֶׁאֵין מְקַבְּלָהּ הֵימֶנּוּ אחר הזמן, אֵין לוֹ – למקבל עָלָיו אֶלָּא תַּרְעוֹמֶת, אך אינו יכול לתובעו בדין, שהרי הפסיד לעצמו בכך שלא החזירה בזמן:

שנינו במשנה: וְנוֹתְנָהּ לְמַעֲשֵׂר שֵׁנִי וְאֵינוֹ חוֹשֵׁשׁ, שֶׁאֵינוֹ אֶלָּא נֶפֶשׁ רָעָה:

אָמַר רַב פָּפָּא, שְׁמַע מִינָּהּ – יש ללמוד ממשנתינו שכינתה את מי שלא מקבל מטבע חסירה כ'נפש רעה', דַּהַאי מַאן דְּמוֹקִים אֲזוּזֵי – שאדם שמעמיד עצמו מלקבל מטבע שיש בה פגם, מִיקְרֵי [–הוא מכונה] נֶפֶשׁ רָעָה. מוסיף רב פפא, וְהֵנֵי מִילֵּי, הוּא דְּמֵנֵי לְהוּ – והיינו דווקא כשיכול לסחור בה בדוחק, אבל בלא זה אינו צריך לקבלה ואינו מכונה נפש רעה.

הגמרא מביאה ראיה ממשנתינו לדין שאמר חזקיה. אומרת הגמרא: דין זה האמור במשנתינו, שאפשר לחלל מעשר שני על מטבע חסירה, מְסַיַּיע לֵיהּ לְחִזְקִיָּה, דְּאָמַר חִזְקִיָּה, אדם שיש לו סלע שנחסרה כדי אונאה, אם בָּא לְפָרְטָהּ אצל חבירו, פּוֹרְטָהּ בְּשָׁוְיָהּ עתה, לפי חסרונה, אך אם בָּא לְחַלְּלָהּ – לחלל עליה מעשר שני, מְחַלְּלָהּ בְּיָפָה – כאילו היא שלימה.

הגמרא מבררת את החידוש בדינו הראשון של חזקיה. שואלת הגמרא: מַאי קָאָמַר – מה חידש חזקיה במה שאמר שפורטה בשויה, והרי כבר אמרה המשנה (נא:) שאם נחסרה כדי אונאה, אסור למוכרה כאילו היא שלימה.

משיבה הגמרא: הָכִי קָאָמַר חזקיה, מותר לחלל פירות של מעשר שני על מטבע חסירה, וְאַף עַל פִּי שֶׁכְּשֶׁבָּא לְפָרְטָהּ בירושלים אצל השולחני כדי לקנות בה סעודת מעשר, על כרחו פּוֹרְטָהּ בְּשָׁוְיָהּ בחסרונה, מכל מקום כְּשֶׁהוּא מְחַלְּלָהּ – כשמחלל עליה את המעשר שני, מְחַלְּלָהּ בְּיָפָה – כאילו היא שלימה, וחידש בזה חזקיה שכוונת התנא שאמר 'ונותנה למעשר שני', היינו כאילו היא שלימה, כיון שמי שאינו לוקחה כך אינו אלא נפש רעה.

מקשה הגמרא: לְמֵימְרָא – האם יש לומר לפי זה דְּסָבַר חִזְקִיָּה, דְּמָזְלִילִינַן – שאפשר לזלזל כך בְּמַעֲשֵׂר שֵׁנִי, ולפדותו בדיוק בשויו המצומצם, שאם שויו סלע יחללנו על סלע בדיוק, שהרי לדבריו מותר לחללו על סלע פגומה אף שכשיפרטנה יקבל פחות מסלע, וכל שכן שיתיר לפדותה על סלע מצומצמת, וְהָאָמַר חִזְקִיָּה, מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁאֵין בּוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה, ואי אפשר לחללו בפני עצמו על מטבע, יכול לחללו על מעות שחילל עליהם מעשר שני אחר, וְאוֹמַר המחלל, הוּא וְחוּמְשׁוֹ מְחוּלָּל עַל מָעוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת שכבר חילל עליהם והן בידו. והטעם שיכול לעשות כן, לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְאָדָם כשמחלל פירות מעשר שני לְצַמְצֵם מָעוֹתָיו, ולחלל בכל שווי המעות, כיון שהוא חושש ששווי המעות הוא פחות משווי הפירות, ואם לא יחול החילול נמצא שהוא אוכל פירות מעשר שני מחוץ לירושלים, ולכן מחללם תמיד על מטבע ששוה יותר מהמעשר, ובעודף הנשאר במטבע מהחילול הראשון, יפדה את המעשר שאין בו שוה פרוטה. ומוכח מדברי חזקיה שאין אדם מחלל על מטבע מצומצמת כשווי הפירות, וכל שכן שאינו מחלל על מטבע פגומה, שלא יוכל להוציאה בירושלים בשויה אלא בפחות.

הגמרא חוזרת בה ומבארת את דברי חזקיה באופן אחר. מתרצת

המשך בעמוד קצא

הגמרא: **מַאי** ״מחללה **בְּיָפָה**״ שאמר חזקיה, שמחללה **בְּתוֹרַת יָפָה** – כדין מטבע יפה, שהתבאר בדברי חזקיה האחרונים שאין מחללים על כל שויה אלא מעט פחות, כך במטבע זו שנחסרה אין מחללים על ערכה כאילו היתה שלימה, ואף לא כשויה הפחות שיתנו עבורה חלק מהאנשים, אלא כשויה הפחות ביותר שיתנו עבורה האנשים הקפדנים ביותר שממעטים בשויה, והטעם לדין זה הוא כיון **דְּתֵרֵי זִילֵי לֵא מְזַלְזְלִינַן בֵּיהּ** – שאין לזלזל במעשר שני בשני זלזולים, גם לחללו על סלע חסירה, וגם לחלל עליה כאילו היא שלימה, אלא די בכך שזלזלו בו לחללו על סלע פחותה.

הגמרא מביאה את דברי חזקיה לגבי חילול מעשר שני שאינו שוה פרוטה, ודנה בהם: **גּוּפָא, אָמַר חִזְקִיָּה, מַעֲשֵׂר שֵׁנִי שֶׁאֵין כּוֹ שָׁוֶה פְּרוּטָה**, מחללו על סלע שכבר חילל עליה מעשר שני אחר, **וְאוֹמֵר, הוֹאִיל וְחוּמְשׁוֹ מְחוּלָּל עַל מָעוֹת הָרִאשׁוֹנוֹת, לְפִי שֶׁאִי אֶפְשָׁר לוֹ לְאָדָם לְצַמְצֵם מָעוֹתָיו**, ובשחילל הוסיף בשווי המעות יותר משווי הפירות, ועל עודף זה הוא מחלל עתה את המעשר שאינו שוה פרוטה.

מקשה הגמרא: **מֵיתִיבִי**, שנינו במשנה (ביכורים פ״ב מ״א), **הַתְּרוּמָה וְהַבִּיכּוּרִים** שאבלום זר או כהן טמא במזיד, **חַיָּבִין עֲלֵיהֶן מִיתָה בידי שמים**, וזר שאבלם בשוגג מוסיף **חוֹמֶשׁ** על הקרן שהוא נותן לכהן,